

Το Βιβλίο του Δανιήλ - Αριθμός Σαράντα Ένα

Το Προφητικό Έργο του Παύλου: Συνδέοντας τον Αρχαίο Ισραήλ με τον Πνευματικό Ισραήλ

Jeff Pippenger

2024-01-05

Ο απόστολος Παύλος υπήρξε ο συνδετικός κρίκος μεταξύ του αρχαίου Ισραήλ και του πνευματικού Ισραήλ, διότι η διακονία του, το όνομά του, οι προσωπικές του περιστάσεις και το προφητικό του έργο μαρτυρούν όλα αυτήν την αλήθεια. Ο ίδιος προσδιόρισε τον εαυτό του ως τον ελάχιστο των αποστόλων, διότι είχε διώξει τον λαό του Θεού.

Διότι εγώ είμαι ο ελάχιστος των αποστόλων, που δεν είμαι άξιος να ονομάζομαι απόστολος, επειδή κατεδίωξα την εκκλησία του Θεού. Α΄ Κορινθίους 15:19.

Το όνομα που του δόθηκε κατά τη μεταστροφή του ήταν Παύλος, που σημαίνει μικρός ή ελάχιστος, διότι ήταν ο ελάχιστος των αποστόλων. Ωστόσο, το αρχικό του όνομα ήταν Σαούλ, που σημαίνει «εκλεκτός».

Τότε απεκρίθη ο Ανανίας· Κύριε, ήκουσα από πολλών περι τοῦ ἀνθρώπου τούτου, πόσα κακὰ ἔπραξε εἰς τοὺς ἁγίους σου ἐν Ἱερουσαλήμ· καὶ ἐδῶ ἔχει ἐξουσίαν παρὰ τῶν ἀρχιερέων νὰ δέσῃ πάντας τοὺς ἐπικαλουμένους τὸ ὄνομά σου. Ἄλλ' ὁ Κύριος εἶπε πρὸς αὐτόν· Ὑπαγε, διότι αὐτὸς εἶναι σκευὸς ἐκλογῆς δι' ἐμέ, γιὰ νὰ βαστάσῃ τὸ ὄνομά μου ἐνώπιον ἐθνῶν καὶ βασιλέων καὶ υἱῶν Ἰσραήλ, Πράξεις 9:13–15.

Ο Σαούλ ήταν «σκευὸς ἐκλογῆς» για να μεταφέρει το εὐαγγέλιο στα ἔθνη, ἀλλὰ ἔπρεπε πρῶτα νὰ μεταστραφεῖ καὶ νὰ ταπεινωθεῖ σε Παῦλο (μικρόν), διότι ἔμελλε νὰ χρειαστεῖ νὰ εἶναι δυνατός. Ὁ Παῦλος κατενόησε ὅτι ἡ δύναμή του εὐρισκόταν στὴ μικρότητά του, ἢ στὴν ἀσθένειά του.

Και για να μη υπερυψωθῶ υπέρμετρα εξαιτίας του πλήθους των αποκαλύψεων, μου δόθηκε ἓνα ἀγκάθι στη σάρκα, ἄγγελος του Σατανά, για να με ραπίζει, ὥστε να μη υπερυψωθῶ υπέρμετρα. Γι' αὐτὸ τὸ πράγμα παρακάλεσα τὸν Κύριο τρεῖς φορές, να απομακρυνθεῖ ἀπὸ ἐμένα. Καὶ μου εἶπε: Ἀρκεῖ σε σένα ἡ χάρις μου· διότι ἡ δύναμή μου ἐν ἀδυναμία τελειοποιεῖται. Πολύ ευχαρίστως λοιπὸν μάλλον θα καυχηθῶ στις ἀδυναμίες μου, ὥστε να ἀναπαύεται ἐπάνω μου ἡ δύναμη του Χριστοῦ. Γι' αὐτὸ εὐαρεστοῦμαι σε ἀδυναμίες, σε ονειδισμούς, σε ἀνάγκες, σε διωγμούς, σε στενοχωρίες, για χάρις του Χριστοῦ· διότι, ὅταν εἶμαι ἀδύναμος, τότε εἶμαι δυνατός. 2 Κορινθίους 12:7–10.

Ο Σαούλ «επιλέχθηκε», ἀλλὰ για να εἶναι ἰσχυρὸς ἔγινε μικρὸς (Παῦλος). Εκλέχθηκε να μεταφέρει τὸ εὐαγγέλιο στα ἔθνη, ἀλλὰ εἶχε ἐπιλεγεί ἐν μέρει εξαιτίας τῆς γνώσεώς του τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.

Μάλιστα, επειδὴ γνωρίζω ὅτι εἶσαι εἰδήμων εἰς πάντα τα ἔθιμα καὶ τα ζητήματα τα ὁποῖα υπάρχουν μεταξύ των Ἰουδαίων· διὰ τούτο σε παρακαλῶ να με ἀκούσεις υπομονετικῶς. Τὸν τρόπον τῆς ζωῆς μου ἀπὸ νεότητός μου, ὁ ὁποῖος ἐξ ἀρχῆς ἦτο μεταξύ του ἰδίου μου ἔθνους ἐν

Ιερουσαλήμ, γνωρίζουν όλοι οι Ιουδαίοι· οι οποίοι με εγνώριζαν από την αρχήν, εάν ήθελαν να μαρτυρήσουν, ότι κατά την αυστηροτάτην αίρεσιν της θρησκείας ημών έζησα Φαρισαίος. Πράξεις 26:3–5.

Ο Σαούλ είχε διδαχθεί από τον Γαμαλιήλ, ο οποίος θεωρούνταν ένας από τους σπουδαιότερους διδασκάλους των Γραφών της Παλαιάς Διαθήκης.

«Το αίτημα εχορηγήθη, και “ο Παύλος, σταθείς επί των βαθμίδων, έσεισε την χείρα προς τον λαόν”. Η χειρονομία προσήλκυσε την προσοχή τους, ενώ η στάση του επέβαλλε σεβασμό. “Και αφού έγινε μεγάλη σιγή, ελάλησε προς αυτούς εις την εβραϊκήν γλώσσαν, λέγων, Άνδρες αδελφοί και πατέρες, ακούσατε τώρα την προς εσάς απολογίαν μου.” Με το άκουσμα των οικείων εβραϊκών λέξεων, “έγιναν ακόμη περισσότερον σιωπηλοί”, και μέσα στη γενική εκείνη ησυχία συνέχισε: “Εγώ είμαι αληθώς Ιουδαίος, γεννημένος εν Ταρσώ της Κιλικίας, αλλ’ ανατραφείς εις την πόλιν ταύτην παρά τους πόδας του Γαμαλιήλ, διδαχθείς κατά την ακριβήν τάξιν του πατρικού νόμου, και ζηλωτής του Θεού, καθώς πάντες σεις είσθε σήμεραν.’ Κανείς δεν ηδύνατο να αρνηθεί τα λεγόμενα του αποστόλου, διότι τα γεγονότα εις τα οποία ανεφέρθη ήσαν καλώς γνωστά εις πολλούς που εξακολουθούσαν να ζουν στην Ιερουσαλήμ.» Πράξεις των Αποστόλων, 408.

Ο Σαούλ δεν είχε εκλεγεί τυχαία, και ένας από τους συγκεκριμένους σκοπούς της διακονίας του Παύλου ήταν να γεφυρώσει την ιερή ιστορία του κατά γράμμα Ισραήλ με την ιερή ιστορία του πνευματικού Ισραήλ. Σε συνάφεια με το γεγονός αυτό, συνέγραψε τη μεγαλύτερη μερίδα της Καινής Διαθήκης. Ένα κεφάλαιο των συγγραμμάτων του προσδιορίζει την υποστήριξη για το πλαίσιο του μηνύματος του πρώτου αγγέλου και επίσης για το πλαίσιο του μηνύματος του τρίτου αγγέλου. Το χωρίο αυτό αποτελεί μνημείο στην ιστορία του Αντβεντισμού, το οποίο προσδιορίζει τη διάκριση μεταξύ των φρονίμων και των μωρών στην αρχή και στο τέλος του Αντβεντισμού.

Τώρα σας παρακαλούμε, αδελφοί, διά την παρουσίαν του Κυρίου ημών Ιησού Χριστού και διά την επισυναγωγήν ημών προς αυτόν, να μη σαλευθήτε ταχέως από του νοός, μηδέ να ταρασσησθε, μήτε διά πνεύματος, μήτε διά λόγου, μήτε διά επιστολής ως δι’ ημών, ως ότι έφθασε η ημέρα του Χριστού. Ας μη σας εξαπατήση τις κατ’ ουδένα τρόπον· διότι δεν θέλει ελθεί εκείνη η ημέρα, εάν δεν έλθη πρώτον η αποστασία και αποκαλυφθή ο άνθρωπος της αμαρτίας, ο υιός της απωλείας· ο αντικείμενος και υπεрайρόμενος υπεράνω παντός λεγομένου Θεού ή σεβάσματος, ώστε να καθίση ως Θεός εις τον ναόν του Θεού, αποδεικνύων εαυτόν ότι είναι Θεός. Δεν ενθυμείσθε ότι, ενώ ήμην ακόμη μεθ’ υμών, σας έλεγα ταύτα; Και τώρα εξεύρετε εκείνο το οποίον κωλύει, διά να αποκαλυφθή εν τω εαυτού καιρώ. Διότι το μυστήριον της ανομίας ήδη ενεργείται· μόνον έως ότου ο κατέχων τώρα γίνη εκ μέσου. Και τότε θέλει αποκαλυφθή ο άνομος, τον οποίον ο Κύριος θέλει αναλώσει διά του πνεύματος του στόματος αυτού και θέλει καταργήσει διά της επιφανείας της παρουσίας αυτού· εκείνον, του οποίου η παρουσία είναι κατ’ ενέργειαν του Σατανά με πάσαν δύναμιν και σημεία και τέρατα ψεύδους, και με πάσαν απάτην αδικίας μεταξύ των απολλυμένων, διότι δεν εδέχθησαν την αγάπην της αληθείας διά να σωθώσι. Και διά τούτο θέλει πέμψει εις αυτούς ο Θεός ενέργειαν πλάνης, ώστε να πιστεύσωσιν εις το ψεύδος· διά να κατακριθώσι πάντες οι μη πιστεύσαντες εις την αλήθειαν, αλλά ευαρεστηθέντες εις την αδικίαν. 2 Θεσσαλονικείς 2:1–12.

Το συμφραζόμενο αυτού του χωρίου είναι η εξέταση του πότε ο Χριστός θα επέστρεφε για δεύτερη φορά. Ο Παύλος υπενθυμίζει στους Θεσσαλονικείς ότι είχε ήδη απαντήσει προηγουμένως σε αυτή την ανησυχία, όταν είπε: «Δὲν ἐνθυμείσθε ὅτι, ἐνῶ ἤμην ἀκόμη μεθ' ὑμῶν, σας ἔλεγα ταῦτα;» Ο Παύλος επιχειρούσε να εμποδίσει τὸς ἀδελφοὺς νὰ πλανηθοῦν ὡς πρὸς τὸ ζήτημα «τῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς ἐπισυναγωγῆς ἡμῶν πρὸς αὐτόν».

Οι ιστορικοί αναγνωρίζουν ότι το ἡμῖς του μηνύματος του Γουίλιαμ Μίλλερ βασιζόταν στην ταύτιση του των δύο χιλιάδων τριακοσίων ετών του ὄγδου κεφαλαίου του Δανιήλ, και του δεκάτου τετάρτου εδαφίου. Το ἄλλο ἡμῖς του μηνύματός του, το οποίο μερικές φορές δεν αναγνωρίζεται, είναι το ἔργο του να αντικρούσει τις ψευδείς διδασκαλίες σχετικά με τη Δευτέρα Παρουσία του Χριστοῦ.

Με βάση τη ψευδή ιησουϊτική μεθοδολογία υπήρξε (και εξακολουθεῖ να υπάρξει) μια ἐξέχουσα ψευδής διδασκαλία, στην οποία ο Ουίλιαμ Μίλλερ αντιτασσόταν σταθερά. Ἦταν η ψευδής διδασκαλία ὅτι της δευτέρας ἔλευσης του Κυρίου προηγούνταν χίλια ἔτη ειρήνης, ἀποκαλούμενα «πρόσκαιρη χιλιετία», στην οποία ἀντιτάχθηκε ἐπίσης και η Ἀδελφή Ουάιτ.

Το ἔργο του Μίλλερ ἐδραίωνε ἐπίσης την ἀλήθεια της κυριολεκτικῆς ἐπιστροφῆς του Χριστοῦ, σε ἀντίθεση πρὸς τις διάφορες ψευδείς ἀντιλήψεις σχετικά με τη χιλιετία που ἐπικρατοῦσαν στην ἐποχή του. Ο Παύλος ἀναφέρεται στη Δευτέρα Παρουσία στη Β΄ Θεσσαλονικείς, ἐπομένως το χωρίο αὐτὸ ἀποτελοῦσε μέρος της κατανόησης του Μίλλερ περὶ μιας κυριολεκτικῆς Δευτέρας Παρουσίας. Το κεφάλαιο αὐτὸ ἦταν «Παρούσα Ἀλήθεια» για τον Μίλλερ.

Ο Παύλος προσδιορίζει μια σημαντικὴ ἀκολουθία γεγονότων που συνδέονται με τη Δευτέρα Παρουσία και ἐπίσης παρέχει τη λογικὴ για την οποία οἱ Θεσσαλονικεῖς δεν ἔπρεπε να ἀναμένουν την ἐπιστροφή του Κυρίου κατὰ τη διάρκεια της ζωῆς τους. Ο Παύλος λέγει: «Τώρα σας παρακαλοῦμε, ἀδελφοί, σχετικά με την παρουσία του Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ και με την ἐπισυναγωγή ἡμῶν πρὸς αὐτόν». Η λέξη «παρακαλοῦμε» σημαίνει να υποβάλλει κανεῖς σε εξέταση. Ο Παύλος ἀναπτύσσει με λογικὴ τα στοιχεῖα που συνδέονται με τη Δευτέρα Παρουσία και ὁδηγεῖ το ἀκροατήριό του μέσα ἀπὸ ἓνα εἶδος ἐξέτασης, που ἀποσκοπεῖ να προκαλέσει ἀνάλυση της λογικῆς του ἀπὸ τους ἀκροατές του.

Η δομὴ της λογικῆς του εἶναι ὅτι, προτοῦ ο Χριστὸς ἐπιστρέψει δεύτερη φορά, ο παπισμὸς πρέπει να ἀποκαλυφθεῖ και να βασιλεύσει, και ὅτι, προτοῦ ο παπισμὸς ἐμφανισθεῖ στην ἱστορία, πρέπει να υπάρξει ἀποστασία. Η ἀποστασία ἦταν ἀκόμη μελλοντικὴ, ἐπομένως η ἐμφάνιση του παπισμοῦ βρισκόταν ἀκόμη πιο πέρα ἀπὸ αὐτήν. Πῶς, λοιπόν, θα μπορούσε κανεῖς να ἐξαπατηθεῖ ὥστε να νομίζει ὅτι η ἐπιστροφή του Χριστοῦ ἦταν σύντομα; Χρησιμοποιεῖ διάφορα σύμβολα του παπισμοῦ, προκειμένου να καταδείξει ἀκριβῶς ποια εἶναι ἐκείνη η δύναμη που ἀποκαλύπτεται μετὰ την ἀποστασία. Ἀποκαλεῖ τον παπισμὸ «ο ἄνθρωπος της ἀμαρτίας», «ἐκεῖνον τον ἀνομο», «τον υἱὸ της ἀπωλείας» και «το μυστήριο της ἀνομίας». Η ἀδελφὴ Ουάιτ εἶναι σαφῆς ὅτι ὅλα αὐτὰ εἶναι σύμβολα που προσδιορίζουν τον παπισμὸ.

«Πλὴν ὁμως, πρὶν ἀπὸ την ἔλευση του Χριστοῦ, ἐπρόκειτο να λάβουν χώρα σπουδαῖες ἐξελίξεις στον θρησκευτικὸ κόσμον, οἱ οποίες εἶχαν προειπωθεῖ στην προφητεία. Ο ἀπόστολος διακήρυξε: “Μη ταχέως σαλευθῆτε ἀπὸ του νοός, μήτε θροεῖσθε, μήτε διὰ πνεύματος, μήτε διὰ

λόγου, μήτε δι' επιστολής ως δι' ημών, ως ότι ενέστηκεν η ημέρα του Χριστού. Μηδείς ας μη σας εξαπατήσει κατ' ουδένα τρόπον· διότι εκείνη η ημέρα δεν θέλει ελθεί, εάν δεν έλθη πρώτον η αποστασία, και αποκαλυφθή ο άνθρωπος της αμαρτίας, ο υιός της απωλείας· ο αντικείμενος και υπεραιρόμενος υπεράνω παντός λεγομένου Θεού ή σεβάσματος, ώστε να καθίση ως Θεός εις τον ναόν του Θεού, αποδεικνύων εαυτόν ότι είναι Θεός.»»

«Τα λόγια του Παύλου δεν έπρεπε να παρερμηνευθούν. Δεν έπρεπε να διδάσκεται ότι αυτός, μέσω ειδικής αποκαλύψεως, είχε προειδοποιήσει τους Θεσσαλονικείς για την άμεση έλευση του Χριστού. Μια τέτοια θέση θα προκαλούσε σύγχυση στην πίστη· διότι η απογοήτευση συχνά οδηγεί στην απιστία. Γι' αυτό ο απόστολος προειδοποίησε τους αδελφούς να μη δεχθούν κανένα τέτοιο μήνυμα ως προερχόμενο από αυτόν, και κατόπιν προχώρησε να τονίσει το γεγονός ότι η παπική εξουσία, η τόσο σαφώς περιγραφόμενη από τον προφήτη Δανιήλ, επρόκειτο ακόμη να αναφανεί και να διεξαγάγει πόλεμο εναντίον του λαού του Θεού. Μέχρις ότου αυτή η εξουσία επιτελούσε το θανατηφόρο και βλάσφημο έργο της, θα ήταν μάταιο για την εκκλησία να αναμένει την έλευση του Κυρίου τους. “Δεν ενθυμείσθε,” ρώτησε ο Παύλος, “ότι, όταν ήμουν ακόμη μαζί σας, σας έλεγα αυτά τα πράγματα;”»

«Τρομερές ήσαν οι δοκιμασίες που επρόκειτο να πλήξουν την αληθινή εκκλησία. Ήδη κατά τον καιρό που ο απόστολος έγραφε, το “μυστήριον της ανομίας” είχε αρχίσει ήδη να ενεργείται. Οι εξελίξεις που επρόκειτο να λάβουν χώρα στο μέλλον θα ήσαν “κατ' ενέργειαν του Σατανά εν πάση δυνάμει και σημείοις και τέρασι ψεύδους, και εν πάση απάτη της αδικίας μεταξύ των απολλυμένων.”»

«Ιδιαίτερος επίσημη είναι η δήλωση του αποστόλου σχετικά με εκείνους που θα αρνούσαν να δεχθούν “την αγάπην της αληθείας”. “Διά τούτο”, διακήρυξε για όλους όσοι θα απέρριπταν εκουσίως τα μηνύματα της αληθείας, “θέλει πέμψει εις αυτούς ο Θεός ενέργειαν πλάνης, ώστε να πιστεύσωσιν εις το ψεύδος· διά να κατακριθώσι πάντες οι μη πιστεύσαντες εις την αλήθειαν, αλλά ευαρεστηθέντες εις την αδικίαν”. Οι άνθρωποι δεν μπορούν ατιμωρητί να απορρίπτουν τις προειδοποιήσεις που ο Θεός, κατά το έλεός Του, τους αποστέλλει. Από εκείνους που επιμένουν να αποστρέφονται αυτές τις προειδοποιήσεις, ο Θεός αποσύρει το Πνεύμα Του, αφήνοντάς τους στις απάτες που αγαπούν». Πράξεις των Αποστόλων, 265, 266.

Αν και η Αδελφή Γουάιτ ταυτοποιεί άμεσα τον «άνθρωπο της αμαρτίας», εκείνον τον «άνομον», «τον υιόν της απωλείας» και το «μυστήριον της ανομίας» από το χωρίο του Παύλου, και το αποκαλεί «την παπική εξουσία», λέγει και περισσότερα. Προσδιορίζει ότι αυτά τα σύμβολα, τα οποία χρησιμοποίησε ο Παύλος για να ταυτοποιήσει τον πάπα της Ρώμης, εδράζονταν στο βιβλίο του Δανιήλ, όταν δήλωσε: «Ο απόστολος, λοιπόν, προειδοποίησε τους αδελφούς να μη δεχθούν κανένα τέτοιο μήνυμα ως προερχόμενο από αυτόν, και κατόπιν προχώρησε να τονίσει το γεγονός ότι η παπική εξουσία, τόσο σαφώς περιγραφόμενη από τον προφήτη Δανιήλ, επρόκειτο ακόμη να αναφανεί και να πολεμήσει εναντίον του λαού του Θεού. Έως ότου αυτή η εξουσία εκτελούσε το θανατηφόρο και βλάσφημο έργο της, θα ήταν μάταιο για την εκκλησία να προσβλέπει στον ερχομό του Κυρίου τους.» Ο Παύλος εθεμελίωσε το τμήμα του μηνύματος προς τους Θεσσαλονικείς, το οποίο ταυτοποιούσε τον παπισμό, στο ενδέκατο κεφάλαιο του Δανιήλ και στο τριακοστό έκτο εδάφιο.

Και ὁ βασιλεὺς θέλει πράξει κατὰ τὸ θέλημά του· καὶ θέλει ὑψώσει ἑαυτὸν, καὶ μεγαλύνει ἑαυτὸν ὑπὲρ πάντα θεόν, καὶ θέλει λαλήσει θαυμαστὰ κατὰ τοῦ Θεοῦ τῶν θεῶν, καὶ θέλει εὐδοθη ἕως οὗ συντελεσθῆ ἡ ὀργή· διότι τὸ ὀρισμένον θέλει ἐκτελεσθῆ. Δανιήλ 11:36.

Όταν ο Παῦλος προσδιορίζει τον πάπα ως εκείνον «ὁ ἀντικείμενος καὶ ὑπεραιρόμενος ἐπὶ πάντα λεγόμενον Θεὸν ἢ σέβασμα, ὥστε αὐτὸν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ ὡς Θεὸν καθίσει, ἀποδεικνύντα ἑαυτὸν ὅτι ἐστὶ Θεός», ο Παῦλος παρέφραζε την περιγραφή του προφήτη Δανιήλ για τον «βασιλέα» που ενεργούσε «κατὰ τὸ θέλημα αὐτοῦ» καὶ «ὑψώθη» καὶ «ἐμεγαλύνθη ἐπὶ πάντα θεόν». Ο πάπας εἶναι ο βασιλέας που λαλεῖ «θαυμαστὰ κατὰ τοῦ Θεοῦ τῶν θεῶν», καὶ ο πάπας εἶναι ἡ ἐξουσία που θα «εὐοδοῦτο ἕως οὗ» ἡ πρώτη «ἀγανάκτησις» θα «συντελεσθῆ» το 1798.

Το ἐνδέκατο κεφάλαιο του Δανιήλ, καὶ το τριακοστὸ ἕκτο ἐδάφιο, εἶναι ἀπολύτως ουσιώδες νὰ κατανοηθεῖ ὀρθά, εἴν ἡ ἀύξησι της γνώσεως το 1989 πρόκειται νὰ κατανοηθεῖ ὀρθά. Γι' αὐτὸν τον λόγο, ἡ ψευδὴς διδασκαλία ὅτι ο βασιλεὺς στο ἐδάφιο ἦταν ἡ Γαλλία, ὅπως εἰσήχθη ἀπὸ τον Uriah Smith, εἰσήχθη στην πρώτη γενεὰ του Αντβεντισμοῦ (1863 ἕως 1888). Ο Smith μετέβαλε το κείμενο του τριακοστοῦ ἕκτου ἐδαφίου ἀπὸ «ο» βασιλεὺς (ο ὁποῖος εἶναι ο παπισμὸς που περιγραφόταν στα προηγούμενα ἐδάφια) σε «ένας» βασιλεὺς (οποιοσδήποτε βασιλεὺς), προκειμένου νὰ ἀποδώσει στην ἀθεϊστικὴ Γαλλία τα χαρακτηριστικὰ του τρόπου λατρείας της Ρώμης, ἀλλὰ αὐτὸ ἦταν ἀπλῶς ἕνα σημεῖο ἐκκινήσεως, ὥστε νὰ προβάλλει την προσφιλή του θεωρία ὅτι ἡ Τουρκία εἶναι ο βασιλεὺς του βορρά στο τεσσαρακοστὸ ἐδάφιο καὶ ἐξῆς.

Ο Σατανὰς ἀρχισε νωρὶς νὰ συσκοτίζει το γεγονός ὅτι ο βασιλιάς στο ἐδάφιο εἶναι ο παπισμὸς, καὶ εἶναι ο ἀπόστολος Παῦλος ἐκεῖνος που παρέχει στη μαρτυρία του Δανιήλ ἕναν δεῦτερο μάρτυρα γι' αὐτὸ το γεγονός. Ἡ ἀδελφὴ White παρείχε τον τρίτο μάρτυρα.

Ο Σατανὰς ὄχι μόνο ἐπιδίωξε νὰ συσκοτίσει την ἀλήθεια ὅτι ο βασιλιάς του ἐδαφίου εἶναι ο πάπας, ἀλλὰ, διαστρέφοντας την ἀλήθεια που περιέχεται στο ἐδάφιο, συσκοτίσε ἐπίσης τη σημασία αὐτοῦ που ἀντιπροσώπευε ἡ «ἀγανάκτησις» στο ἐδάφιο. Ο παπισμὸς στο ἐδάφιο ἐπρόκειτο νὰ εὐημερεῖ ἕως το 1798, ὅταν του ἐπιφέρθηκε το θανατηφόρο του τραῦμα. Το 1798 εἶναι το τέλος των δύο χιλιάδων πεντακοσίων εἴκοσι ἐτῶν της ἀγανάκτησεως του Θεοῦ, ἡ ὁποία ἐκτελέστηκε ἐναντίον του βόρειου βασιλείου του Ἰσραήλ, ἀρχίζοντας το 723 π.Χ.

Εἴν ὁ Αντβεντισμὸς εἶχε ὑπερασπιστεῖ καὶ διατηρήσει τα «επτὰ καιροὺς» το 1863, θα ἦταν ουσιαστικὰ ἀδύνατο γιὰ τον Uriah Smith νὰ διατυπώσει τέτοια ἀνοησία σχετικά με το ἐδάφιο τριάντα ἕξι, διότι ἡ «ἀγανάκτησις» θα εἶχε κατανοηθεῖ ὡς ἀντιπροσωπεύουσα την πρώτη ἀγανάκτησι του Θεοῦ των «επτὰ καιρῶν», καὶ ἔτσι δεν θα εἶχε ἀπολύτως καμία σχέση με τη Γαλλία. Ἡ ἀύξησι της γνώσεως το 1989 ὑποστηρίζεται ἀπὸ τον Παῦλο στο χωρίο, καὶ γι' αὐτὸν τον λόγο ἡ προειδοποίηση του Παύλου στο ἴδιο χωρίο σχετικά με ἐκείνους που δεν δέχονται την ἀγάπη της ἀληθείας, ἀλλὰ δέχονται ἰσχυρὴ πλάνη, ἐκπληρώνεται μέσω της ἀπορρίψεώς τους των ἀληθειῶν που ο Παῦλος παρουσιάζει στο χωρίο. Μία ἀπὸ αὐτές τις ἀλήθειες εἶναι ἡ ὀρθὴ ταυτοποίηση του βασιλέως του βορρά στο ἐνδέκατο κεφάλαιο του Δανιήλ, ἐδάφια σαράντα ἕως σαράντα πέντε.

Στο χωρίο αὐτὸ, ἀφοῦ ο Παῦλος προσδιορίζει τον πάπα της Ρώμης, προσδιορίζει μία ἀκολουθία γεγονότων στο τέλος του κόσμου, τα ὁποία ὀδηγοῦν στη Δευτέρα Παρουσία του Χριστοῦ, που

αποτελεί το θέμα του χωρίου. Δηλώνει: «και τότε θέλει αποκαλυφθή ο άνομος». Αυτός ο «άνομος» είναι ο πάπας, «τον οποίον ο Κύριος θέλει αναλώσει με το πνεύμα του στόματός του και θέλει καταργήσει με την επιφάνειαν της παρουσίας αυτού». Έπειτα ο Παύλος λέγει: «αυτού, του οποίου η παρουσία είναι κατ' ενέργειαν του Σατανά με πάσαν δύναμιν και σημεία και τέρατα ψεύδους». Ο Ιησούς είναι εκείνος «του οποίου η παρουσία είναι κατ' ενέργειαν του Σατανά».

Η θαυματουργική ενέργεια του Σατανά είναι η χρονική περίοδος από τον επικείμενο Νόμο της Κυριακής έως ότου εγερθεί ο Μιχαήλ και λήξει η ανθρώπινη περίοδος δοκιμασίας. Ο Σατανάς δεν επιτελεί κανένα θαύμα κατά τη διάρκεια των Επτά Τελευταίων Πληγών, οι οποίες εκχέονται από τη λήξη της περιόδου δοκιμασίας έως ότου επιστρέψει ο Χριστός.

«Λέγει ο Χριστός: “Από τους καρπούς τους θα τους γνωρίσετε.” Αν εκείνοι μέσω των οποίων επιτελούνται θεραπείες έχουν την τάση, εξαιτίας αυτών των εκδηλώσεων, να δικαιολογούν την παραμέλησή τους του νόμου του Θεού και να εξακολουθούν στην ανυπακοή, έστω κι αν έχουν δύναμη σε οποιοδήποτε και σε κάθε μέτρο, δεν συνεπάγεται ότι έχουν τη μεγάλη δύναμη του Θεού. Αντιθέτως, πρόκειται για τη θαυματουργική δύναμη του μεγάλου απατεώνα. Είναι παραβάτης του ηθικού νόμου και χρησιμοποιεί κάθε μέσο που μπορεί να επινοήσει, για να τυφλώσει τους ανθρώπους ως προς τον αληθινό του χαρακτήρα. Προειδοποιούμε ότι κατά τις έσχατες ημέρες θα ενεργεί με σημεία και ψευδή τέρατα. Και θα συνεχίσει αυτά τα θαύματα έως το κλείσιμο της δοκιμασίας, ώστε να τα προβάλλει ως απόδειξη ότι είναι άγγελος φωτός και όχι σκότους.» The Seventh-day Adventist Bible Commentary, volume 7, 911.

Ο Παύλος δηλώνει ότι θα υπάρξει αποστασία, η οποία θα προηγηθεί της αποκάλυψης του παπισμού, και ότι η Δευτέρα Παρουσία του Χριστού θα λάβει χώρα «μετά» τη θαυμαστή ενέργεια του Σατανά. Η θαυμαστή ενέργεια του Σατανά αρχίζει με τον νόμο της Κυριακής στις Ηνωμένες Πολιτείες και τελειώνει με την έλευση του κλεισίματος της θύρας της χάριτος και των επτά τελευταίων πληγών. Η θαυμαστή ενέργεια του Σατανά αρχίζει με τον νόμο της Κυριακής στις Ηνωμένες Πολιτείες.

«Με το διάταγμα που θα επιβάλλει τον θεσμό του Παπισμού κατά παράβαση του νόμου του Θεού, το έθνος μας θα αποκοπεί πλήρως από τη δικαιοσύνη. Όταν ο Προτεσταντισμός θα εκτείνει το χέρι του πέρα από το χάσμα για να πιάσει το χέρι της ρωμαϊκής εξουσίας, όταν θα απλωθεί πάνω από την άβυσσο για να σφίξει τα χέρια με τον Πνευματισμό, όταν, υπό την επιρροή αυτής της τριπλής ένωσης, η χώρα μας θα αποκηρύξει κάθε αρχή του Συντάγματός της ως προτεσταντικής και δημοκρατικής κυβέρνησης και θα προβλέψει τη διάδοση των παπικών ψευδών και πλανών, τότε μπορούμε να γνωρίζουμε ότι έχει έλθει ο καιρός της θαυμαστής ενέργειας του Σατανά και ότι το τέλος είναι πλησίον.» Testimonies, τόμος 5, 451.

Ο κυριακάτικος νόμος είναι το τέλος της έκτης βασιλείας, του θηρίου της γης του δεκάτου τρίτου κεφαλαίου της Αποκαλύψεως. Το θηρίο της γης άρχισε να βασιλεύει στο τέλος των χιλίων διακοσίων εξήντα ετών της παπικής κυριαρχίας, το 1798. Ο παπισμός, λοιπόν, αποκαλύφθηκε κατά το έτος 538, μολονότι το έργο του για να καταλάβει τον έλεγχο του κόσμου ήταν ήδη ενεργό όταν ο Παύλος έγραφε τα λόγια του. Πριν από το έτος 538, θα ελάμβανε χώρα μία αποστασία, η οποία θα προηγείτο της αποκάλυψης του ανθρώπου της αμαρτίας, που κάθεται στον ναό του

Θεού.

Ἡ ἀποστασία ἀντιπροσωπεύθηκε ἀπὸ τὴν ἐκκλησία τῆς Περγάμου, ὅταν ἡ χριστιανικὴ ἐκκλησία συμβιβάσθηκε μὲ τὴ θρησκεία τοῦ παγανισμοῦ, ὅπως συμβολίζεται ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνο. Ὁ Παῦλος προσδιόριζε τοὺς προφητικούς ὁδοδείκτες πού πρέπει νὰ λάβουν χώραν πρὶν ἀπὸ τὴ Δευτέρα Παρουσία τοῦ Χριστοῦ. Ἀφοῦ ἀνεκάλεσε ὅσα εἶχε προηγουμένως διδάξει τοὺς Θεσσαλονικεῖς, ἔπειτα τοὺς ἐρωτᾷ ἐὰν δὲν ἐνθυμοῦνται ὅτι τοὺς εἶχε διδάξει προηγουμένως αὐτὲς τὶς ἀλήθειες. Κατόπιν τοὺς ὑπενθυμίζει ὅτι πρέπει ἐπίσης νὰ ἐνθυμοῦνται ὅτι τοὺς εἶχε διδάξει πὼς μία δύναμις θὰ «κατέχει» τὸν παπισμὸν, «ἵνα» ὁ παπισμὸς «ἀποκαλυφθῇ ἐν τῷ ἰδίῳ καιρῷ αὐτοῦ». Ἡ λέξις «κατέχει» σημαίνει συγκρατεῖ. Ἡ λέξις «κατέχει» μεταφράζεται ἀργότερα στὸ ἴδιο χωρίο ὡς «τώρα κωλύει».

Ἡ περικοπὴ, λοιπόν, ἀποδίδεται ὀρθῶς ὡς ἐξῆς: «Καὶ τώρα γνωρίζετε τί εἶναι αὐτὸ πὸν συγκρατεῖ τὸν παπισμὸν, ὥστε ὁ παπισμὸς νὰ ἀποκαλυφθῇ ἐν τῷ καιρῷ αὐτοῦ. Διότι τὸ μυστήριον τῆς ἀνομίας (ὁ παπισμὸς) ἤδη ἐνεργεῖ· μόνον ἐκεῖνος πὸν τώρα συγκρατεῖ τὸν παπισμὸν, θὰ συνεχίσει νὰ συγκρατεῖ τὸν παπισμὸν ἕως ὅτου παραμερισθῇ.» Ὅταν ὁ William Miller ἀνεγνώρισε αὐτὴν τὴν περικοπὴ στὴν Πρὸς Θεσσαλονικεῖς, κατενόησε ὅτι ἡ δύναμις πὸν ἐμπόδιζε τὸν παπισμὸν νὰ ἀνέλθῃ στὸν θρόνον τῆς γῆς κατὰ τὸ ἔτος 538, ἦταν ἡ εἰδωλολατρικὴ Ῥώμη, καὶ ὅτι ἡ εἰδωλολατρικὴ Ῥώμη θὰ συγκρατοῦσε τὴν ἄνοδο τῆς παπικῆς δυνάμεως, ἕως ὅτου ἡ εἰδωλολατρικὴ Ῥώμη «παραμεριζόταν».

«Κατὰ τα δώδεκα ἔτη που ἤμουν δεῖσθης, διάβασα ὅλες τις ιστορίες που μπορούσα να βρω· τώρα ὁμως αγαπούσα τη Βίβλο. Αυτὴ δίδασκε περὶ τοῦ Ἰησοῦ! Ἀλλὰ ἀκόμη υπήρχε ἓνα μεγάλο μέρος τῆς Βίβλου που μου ἦταν σκοτεινό. Το 1818 ἢ 1819, ἐνῶ συνομιλοῦσα με ἓναν φίλο, τὸν ὁποῖο εἶχα ἐπισκεφθεῖ καὶ ὁ ὁποῖος με εἶχε γνωρίσει καὶ με εἶχε ἀκούσει νὰ ομιλῶ ὅταν ἤμουν δεῖσθης, με ρώτησε, με μάλλον σημαίνουσα διάθεση: “Τι νομίζεις για τούτο το ἐδάφιο, καὶ για ἐκεῖνο;” ἀναφερόμενος στα παλαιὰ ἐδάφια στα ὁποῖα προέβαλλα ἀντιρρήσεις ὅταν ἤμουν δεῖσθης. Κατάλαβα τι ἐπεδίωκε, καὶ ἀπάντησα—Ἐὰν μου δώσεις χρόνο, θα σου πω τι σημαίνουν. “Πόσο χρόνο θέλεις;” Δεν γνωρίζω, ἀλλὰ θα σου πω, ἀπάντησα· διότι δεν μπορούσα νὰ πιστεύσω ὅτι ὁ Θεὸς εἶχε δώσει μια ἀποκάλυψη ἣ ὁποία δεν θα μπορούσε νὰ γίνεῖ κατανοητὴ. Τότε ἀποφάσισα νὰ μελετήσω τὴ Βίβλο μου, πιστεύοντας ὅτι θα μπορούσα νὰ ἀνακαλύψω τι ἐννοοῦσε τὸ Ἅγιο Πνεῦμα. Ἀλλὰ μόλις εἶχα λάβει αὐτὴ τὴν ἀπόφαση, μου ἦλθε ἡ σκέψη—“Ἄν βρεις ἓνα χωρίο που δεν μπορεῖς νὰ καταλάβεις, τι θα κάνεις;” Τότε ἦλθε στον νου μου αὐτὴ ἡ μέθοδος μελέτης τῆς Βίβλου:—Θα πάρω τις λέξεις τέτοιων χωρίων, καὶ θα τις παρακολουθῶ μέσα σε ὅλη τὴ Βίβλο, καὶ ἔτσι θα βρω τὴ σημασία τους. Εἶχα τὴν Παραπομπὴ τοῦ Cruden, τὴν ὁποία θεωρῶ τὴν καλύτερη στον κόσμον· ἔτσι, πῆρα ἐκεῖνη καὶ τὴ Βίβλο μου, καὶ κάθισα στο γραφεῖο μου, καὶ δεν διάβαζα τίποτε ἄλλο, ἐκτός ἀπὸ τις ἐφημερίδες λίγο, διότι ἤμουν ἀποφασισμένος νὰ γνωρίσω τι ἐννοοῦσε ἡ Βίβλος μου.»

«Ἄρχισα ἀπὸ τὴ Γένεσι καὶ συνέχισα νὰ διαβάζω ἀργὰ· καὶ ὅταν ἔφθανα σὲ κάποιο ἐδάφιο πὸν δεν μπορούσα νὰ κατανοήσω, ἐρευνοῦσα ὅλη τὴν Ἅγία Γραφή γιὰ νὰ διαπιστώσω τί ἐσήμαινε. Ἀφοῦ διῆλθα κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπο ὅλη τὴν Γραφή, ὦ, πόσο λαμπρὰ καὶ ἔνδοξη ἐφάνη ἡ ἀλήθεια! Εὔρα ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο σᾶς ἔχω κηρύξει. Ἐπίσθην ὅτι οἱ ἑπτὰ καιροὶ ἐτερματίζοντο τὸ 1843. Ἐπειτα ἦλθα στις 2300 ἡμέρες· αὐτὲς με ὁδήγησαν στὸ αὐτὸ συμπέρασμα· ἀλλὰ δεν εἶχα καθόλου τὴ σκέψη νὰ ἐξακριβώσω πότε ἐρχόταν ὁ Σωτὴρ, καὶ δεν

μπορούσα να τὸ πιστεύσω· ἀλλὰ τὸ φῶς μὲ ἐπληξε τόσο δυνατὰ, ὥστε δὲν ἤξερα τί νὰ πράξω. Τότε ἐσκέφθηκα· τώρα πρέπει νὰ φορέσω σπιρούνια καὶ περισκελίδα· δὲν θὰ προχωρήσω ταχύτερα ἀπὸ τὴ Βίβλο, οὔτε θὰ μείνω πίσω ἀπ’ αὐτήν. Ὅ,τι διδάσκει ἡ Βίβλος, σ’ αὐτὸ θὰ προσκολληθῶ. Ἀλλ’ ἐξακολουθοῦσαν νὰ ὑπάρχουν μερικὰ ἐδάφια ποὺ δὲν μπορούσα νὰ κατανοήσω.»

«Αὐτά, λοιπόν, ὡς πρὸς τὸν γενικὸ τρόπο με τὸν ὁποῖο μελετοῦσε τὴ Βίβλο. Σὲ ἄλλη περίσταση ἐξέθεσε τὸν τρόπο με τὸν ὁποῖο κατέληγε στὸ νόημα τοῦ κειμένου ποῦ ἔχουμε ἐνώπιόν μας—τὸ νόημα τοῦ “καθημερινού”. “Συνέχιζα νὰ διαβάζω”, εἶπε, “καὶ δὲν μπορούσα νὰ βρῶ ἄλλη περίπτωση στὴν ὁποία νὰ ἀπαντάται, παρὰ μόνον στὸν Δανιήλ. Ἐπειτα ἔλαβα ἐκείνες τὶς λέξεις ποῦ στέκονταν σὲ συνάφεια με αὐτό, ‘αφαιρεθεῖ’. Θα ἀφαιρέσει τὸ καθημερινό, ‘ἀπὸ τὸν καιρὸ κατὰ τὸν ὁποῖο τὸ καθημερινό θα ἀφαιρεθεῖ’, κτλ. Συνέχιζα νὰ διαβάζω, καὶ νόμιζα ὅτι δὲν θὰ ἐβρίσκα κανένα φῶς πάνω στὸ κείμενο· τελικὰ ἐφθασα στὸ 2 Θεσσαλονικεῖς 2:7–8. ‘Διότι τὸ μυστήριον τῆς ανομίας ἤδη ἐνεργεῖται· μόνον ἐκεῖνος ποῦ τώρα ἐμποδίζει, θα ἐμποδίζει, ἕως ὅτου ἀπομακρυνθεῖ ἐκ μέσου, καὶ τότε θα ἀποκαλυφθεῖ ὁ ἄνομος’, κτλ. Καὶ ὅταν ἐφθασα σὲ ἐκεῖνο τὸ κείμενο, ὦ, πόσο καθαρὴ καὶ ἐνδοξὴ φάνηκε ἡ ἀλήθεια! Ἐκεῖ εἶναι! αὐτὸ εἶναι “τὸ καθημερινό!” Λοιπόν, τώρα, τι ἐννοεῖ ὁ Παῦλος με τὸ ‘ἐκεῖνος ποῦ τώρα ἐμποδίζει’, ἢ παρεμποδίζει; Με τὸν ‘ἄνθρωπο τῆς ἀμαρτίας’ καὶ τὸν ‘ἄνομο’ ἐννοεῖται ὁ Παπισμὸς. Λοιπόν, τι εἶναι ἐκεῖνο ποῦ ἐμποδίζει νὰ ἀποκαλυφθεῖ ὁ Παπισμὸς; Μα, εἶναι ὁ Παγανισμὸς· λοιπόν, τότε, ‘τὸ καθημερινό’ πρέπει νὰ σημαίνει τὸν Παγανισμὸν.” William Miller, Apollon Hale, The Second Advent Manual, 65, 66.

Χωρὶς τὴν κατανόηση ὅτι «τὸ παντοτινὸ» στὸ βιβλίον τοῦ Δανιήλ ἦταν σύμβολο τοῦ παγανισμοῦ, ὁ Μίλλερ θα δυσκολευόταν πολὺ νὰ ἀναπτύξει τὸ πλαίσιο ἐπάνω στὸ ὁποῖο οἰκοδόμησε τὴν προφητικὴ του δομὴ. «Τὸ παντοτινὸ» ἀπαντᾷ πέντε φορές στὸ βιβλίον τοῦ Δανιήλ, καὶ πάντοτε ἀκολουθεῖται ἀπὸ ἓνα σύμβολο τοῦ παπισμοῦ. Τα ἀποδεικτικὰ στοιχεῖα ὅτι «τὸ παντοτινὸ» στὸ βιβλίον τοῦ Δανιήλ εἶναι ὁ παγανισμὸς βρῖσκονται στὴν ἐπιστολὴ τοῦ Παύλου πρὸς τοὺς Θεσσαλονικεῖς. Ἐκεῖ βρίσκεται μία ἀπὸ τὶς αὐστηρότερες προειδοποιήσεις στὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ, διότι ἐκεῖ ὁ Παῦλος δηλώνει σαφῶς ὅτι ὅσοι δὲν ἀγαποῦν τὴν ἀλήθεια θα παραδοθοῦν σὲ ἰσχυρὴ πλάνη. Ἡ ἀλήθεια ποῦ εἶχε σκόπιμα τοποθετηθεῖ στὴ Θεσσαλονικεῖς ἦταν ὁ προσδιορισμὸς τῆς σύνδεσης τοῦ παγανισμοῦ με τὸν παπισμὸ, καὶ ἡ ἀπόρριψη αὐτῆς τῆς ἀλήθειας ἐγγυάται ὅτι ἡ ἰσχυρὴ πλάνη θα εἶναι ἡ συνέπεια αὐτῆς τῆς ἀπόρριψης.

Θα συνεχίσουμε αὐτὸ τὸ θέμα στὸ ἐπόμενο ἀρθρο.

Μείνατε κατάπληκτοι καὶ θαυμάσατε· κράξατε καὶ βοήσατε· εἶναι μεθυσμένοι, ἀλλὰ ὄχι ἀπὸ οἶνο· παραπατοῦν, ἀλλὰ ὄχι ἀπὸ σίκερα. Διότι ὁ Κύριος ἐξέχεε ἐπάνω σας πνεῦμα βαθέος ὕπνου, καὶ ἐκλείσει τοὺς ὀφθαλμούς σας· τοὺς προφήτες καὶ τοὺς ἄρχοντές σας, τοὺς βλέποντες, τοὺς ἐκάλυψε. Καὶ πάσα ἡ ὄρασις ἐγένεε σὲ σας ὡς οἱ λόγοι βιβλίου ἐσφραγισμένου, τὸ ὁποῖον παραδίδουν εἰς ἄνθρωπον ἐγγράμματον, λέγοντες· Ἀνάγνωθι τούτο, παρακαλώ· καὶ ἐκεῖνος λέγει· Δὲν δύναμαι, διότι εἶναι ἐσφραγισμένο· καὶ τὸ βιβλίον παραδίδεται εἰς ἄνθρωπον ἀγράμματον, λέγοντες· Ἀνάγνωθι τούτο, παρακαλώ· καὶ ἐκεῖνος λέγει· Δὲν εἶμαι ἐγγράμματος. Διὰ τούτο εἶπε ὁ Κύριος· Ἐπειδὴ ὁ λαὸς οὗτος με πλησιάζει με τὸ στόμα αὐτοῦ, καὶ με τὰ χεῖλη αὐτοῦ με τιμά, ἀλλὰ τὴν καρδίαν αὐτοῦ ἀπεμάκρυνε μακρὰν ἀπ’ ἐμοῦ, καὶ ὁ φόβος αὐτῶν πρὸς ἐμὲ διδάσκεται δια προσταγμάτων ἀνθρώπων· διὰ τούτο, ἰδοῦ, ἐγὼ θέλω

εξακολουθήσει να κάμω μεταξύ του λαού τούτου έργον θαυμαστόν, μάλιστα έργον θαυμαστόν και τεράστιον· διότι η σοφία των σοφών αυτού θέλει απολεσθεί, και η σύνεσις των συνετών αυτού θέλει κρυβεί. Ουαί εις εκείνους που ζητούν βαθέως να κρύψουν την βουλήν αυτών από του Κυρίου, και των οποίων τα έργα είναι εν σκότει, και λέγουν· Τις μας βλέπει; και τις μας γνωρίζει; Βεβαίως, η διαστροφή σας των πραγμάτων θέλει λογισθεί ως ο πηλός του κεραμέως· διότι θέλει ειπεί το έργον περί του ποιήσαντος αυτό· Δεν με έκαμε; ή το πλάσμα θέλει ειπεί περί του πλάσαντος αυτό· Δεν είχε σύνεσιν; Ησαΐας 29:9–16.